

Restaurátorská zpráva

k první etapě restaurování oltáře

z kaple Sv. Bartoloměje
v zámku Žampach

obsah:

Základní údaje o díle

Popis díla

Stav před restaurováním

Návrh na restaurování

Postup restaurátorských prací

Fotodokumentace

MgA Blanka Valchářová ak. mal. a rest.

mobil: 777 131 854 prudentia@volny.cz <http://www.volny.cz/prudentia>

Základní údaje o díle

název díla: oltář Sv. Bartoloměje

autor: neznámý

datování: 18. století

technika: polychromovaná dřevorezba

investor: Domov po hradem Žampach

restauruje: MgA Blanka Valchářová ak. mal. a rest.

datum převzetí práce: 11. června 2013

datum ukončení práce: 19. prosince 2013

Popis díla

Jedná se o hlavní oltář rámového typu, nesený zděným tělem menzy, v presbytáři zámecké kaple v Žampachu. Oltář se skládá ze čtyř hlavních částí. Vlastní dřevěné části mensy, retábula, tabernáku a oltářního obrazu vsazeného do masivního profilovaného rámu doplněného bohatou řezbou s motivy akantových rozvilin. Samotný obraz byl v době nedávné restaurován a není do průzkumu zahrnut.

Menza je vysoká 98cm, široká 254cm a hluboká 85cm. Tělo menzy je měkce vyduté, sedící na profilovaném soklu. Nahoře je uzavřené římsou. Povrchová úprava je tvořena šedomodrým mramorováním, které je pod silnou vrstvou zažloutlých laků lomené do zelenavého tónu. Ve středu čelní části menzy je monogram IHS s hořícím srdcem a křížem. Monogram je nepůvodní a jeho povrchovou úpravu tvoří zlatá barva. Retábulum je vysoké 74cm, široké 251,5cm a jeho hloubka činí 23cm. Jeho základna je odstupněná na devět částí, sedících na měkce profilované průběžné patce a uzavřená oblou římsou zdobenou dvěma pásy granulace. Tři díly základny v sobě mají obdélníkový vlis rámovaný vrapovanou lištou. Povrchová úprava retábula je tvořena kombinací modrého a zeleného mramorování pod silnou vrstvou zažloutlých laků a bronzovaných prvků, převážně římsy, vrapované lišty a granulace.

Tabernákl (*svatostánek*) má rozměry 66,8cm na výšku, 73cm na šířku a 34cm do hloubky. Má hranolovitý tvar. Sokl má dvě předsazené části, na nichž stály dva sloupky s bílým dřikem a zlacenou jónskou hlavicí nesoucí kladí s širokou římsou. Dva další sloupky stály ještě na rozích, z boku doplněné subtilní zlacenou řezbou s tématem akantových rozvilin (*v současné době zůstal zachován pouze jeden sloupek z pravého rohu a boční řezby jsou neúplné*). Povrchová úprava tabernáku je tvořena kombinací šedého a zeleného mramorování. Dvířka svatostánku jsou

obdélníkového tvaru, se zlacenou obvodovou řezbou. Výplň dvířek je blankytně modrá a nese na nimbu ležící zlacený nápis IHS doplněný křížkem. Uvnitř schránky zůstalo zachováno plátěné vyložení se saténovou oponou zdobenou krajkou a zlatou výšivkou. Na vrcholu tabernáku byl osazen drobný krucifix.

Obraz Svatého Bartoloměje má masivní profilovaný rám s hnědým dřikem. Ten je z obou stran lemován zlacenou lištou zdobenou holandským štábkem. Rám má rozměry 306,5cm na výšku a 215,5cm na šířku. Jeho síla je 18,5cm. V původní podobě byl rám po stranách doplněn masivní široce rozvinutou řezbou s motivem akantových rozvilin v zelené barvě s bronzovými detaily. Rozměrná řezba má v nejdelší části výšku 410cm a ve vrchním dílu šířku 245cm.

Součástí oltáře jsou kromě mramorového oltářního kamene také dva tříступňové protějškové stupínky s šedým mramorováním a zlacenými rokajovými kartušemi na vrchní části.¹

¹Vojtek, J.: Zpráva z restaurátorského průzkumu hlavního oltáře v presbytáři zámecké kaple v Žampachu, s. 2. Pardubice 2013.

Stav před restaurováním

Oltář byl rozebrán v roce 2000 z důvodu rekonstrukce interiéru kaple panem Karlem Ungrem. V současné době je v rozloženém stavu deponován na svém původním místě. Z dostupných materiálů se nepodařilo dohledat žádnou zřetelnou fotografii celku před rozebráním oltáře. Menza je vsazena na zděnou část a i retábul je v původním osazení. Jejich dřevěný korpus je značně narušený působením dřevokazného hmyzu ale ve svých částech kompletní, pouze u retabula chybí čtyři rohové části soklu a část spodní granulované lišty. Současná vrstva polychromie je kompaktní až na drobné defekty. Povrch je znečištěn množstvím prachových depozitů a barevně lomený silnou vrstvou zažloutlých laků, které zastírají barevné niance a původně šedomodrý tón mramorování mění do zelena. Současná polychromie byla vytvořena vrstvením olejových krycích a lazurních barev. Obraz Svatého Bartoloměje neleží ve svém rámu. Je k němu improvizovaně přisazen a zavěšen před oltářem na dřevokovové konstrukci v jedné rovině s čelem menzy. Současná novodobá povrchová úprava rámu je tvořena hnědou barvou v partii dřívku a bronzovou barvou na holandských štábcích. Připojený řezaný motiv akantových rozvilin je rozebraný a do značné míry rozpadnutý na mnoho (*cca.35 až 40*) větších i menších dílů. Jeho stav je havarijní. Dřevěný korpus je značně (*na některých místech zcela*) narušen působením dřevokazného hmyzu. Vrstvy povrchových úprav jsou uvolněné a oddělují se od podkladu. Ta současná, provedená v průmyslových olejových barvách, byla nanášena postřikem přes defekty a celkový vzhled řezby dává tušit pouhou fragmentálnost původní polychromie.²

V rámci průzkumu byly také sestaveny řezby jednotlivých dílů dohromady a zjistilo se, že celkové ztráty mohou přesáhnout hodnoty 10 %. Výskyt

²Vojtek, J.: Zpráva z restaurátorského průzkumu hlavního oltáře v presbytáři zámecké kaple v Žampachu, s. 3. Pardubice 2013.

defektů je nejčetnější v okrajových partiích. Při prohlídce byly také nalezeny chybné zásahy staršího data (*např. nesprávné napojení jednotlivých dílů*).³ Tabernákl je volně přiloženou součástí oltáře, podobně jako oba protějškové stupínky. Podle jejich vzhledu, tvarosloví i charakteru polychromie jde o kusy pocházející pravděpodobně z jiného místa, které s hlavní částí spojuje v celek poslední povrchová úprava. Ta však také není technologicky totožná, je pouze typově blízká. V případě dvířek svatostánku, jde zřejmě o novější doplněk. Korpus svatostánku je ve stejném stavu jako menza a tabernákl. Dřevo bylo napado dřevokazným hmyzem, chybí dílčí části architektury a doplňků. Konkrétně tři sloupky s jónskými hlavicemi, části bočních řezaných motivů z akantových rozvilin, část ozdobné lišty z levého horního rohu dvířek svatostánku a dvě části římsy. Polychromie je kompaktní a jde o kombinaci drobnopisného šedého a zeleného mramorování. Zlacené prvky (*zdobná lišta dvířek a hlavice a patky sloupů*) jsou provedeny v lesku na červený poliment. V případě boční řezby je původní zlacení místy přetřeno bronzovou barvou. Oba protějškové stupínky jsou svým charakterem i stavem totožné s tabernáklem. Modrošedé mramorování je kompaktní a zdobné kartuše při horním okraji, původně zlacené na lesk, jsou nesouvisle přetřeny bronzovou barvou.⁴

³aktualizováno

⁴Vojtek, J.: Zpráva z restaurátorského průzkumu hlavního oltáře v presbytáři zámecké kaple v Žampachu, s. 3,4. Pardubice 2013.

Návrh na restaurování

1. Zhotovení vstupní fotodokumentace a vedení fotodokumentace v průběhu restaurování.
2. Celkový restaurátorský průzkum na jehož základě dojde k vypracování podrobného restaurátorského záměru.
3. Zajištění kritických míst na polychromii i dřevní hmotě in situ, aby se eliminovala možnost dalšího poškození artefaktů vlivem transportu.
4. Demontáž dílů a příprava na transport.
5. Převoz do ateliéru.
6. Prohloubení restaurátorského průzkumu v ateliéru.
7. Petrifikace dřevěných prvků (*větší kontinuálním napouštěním, menší ponorem*) a napuštění dřevní hmoty preventivním prostředkem proti dřevokaznému hmyzu.
8. Provedení liniových sond pro zjištění míry dochovanosti starších vrstev a pro zjištění vhodných směsí a koncentrace organických rozpouštědel.
9. Zhotovení nápisu IHS na mensu podle historické fotografie.
10. Veškeré kroky budou konzultovány se zástupci investora a NPÚ.

V průběhu restaurování budou sledovány a korigovány teplota i relativní vlhkost v ateliéru, kam bude oltář přemístěn.

Postup restaurátorských prací

Před začátkem restaurátorských prací byla provedena vstupní fotodokumentace. Po provedení a vyhodnocení restaurátorského průzkumu zaměřeném na stav dřevní hmoty a polychromie, byla kritická místa zajištěna in situ tak, aby nedošlo k poškození artefaktů vlivem transportu. Následně byl oltář demontován a převezen do atelieru.

Pak se provedl rozšířený restaurátorský průzkum. Za pomoci celkem deseti liniových sond byl určen stupeň dochovanosti původní polychromie. Výsledky se porovnávaly se závěry MgA Josefa Vojtky, jehož nálezořá z předchozího průzkumu byla k dispozici.

Stupeň dochování původní polychromie	
mensa, retabulum	původní barevná polychromie dochována na 80 % plochy
svatostánek, stupínek	původní vrstvy nebylo možné určit z důvodů absence, proto mám za to, že díly byly přidány později z jiného oltáře
rozviliny kolem rámu obrazu	hnědá krycí barva bude během další fáze restaurování odstraněna a tato část oltáře bude prezentována v černé verzi se zlatým holandským štábkem

Před petrifikací se přistoupilo k lokálnímu upevnění polychromie. Petrifikace veškerých dřevěných prvků probíhala ponorem v případě menších dílů do 200 cm výšky, v případě větších dílů se petrifikační směs aplikovala napouštěním. Po sestavení všech dílů do původního umístění došlo k doplnění některých chybějících částí; v případě svatostánku šlo o dva sloupy, část hlavice a část dvířek, na mense o část nápisu -IHS- a na rozvilinách lemující oltářní obraz o část horního dílu.

Fotodokumentace

Stav v průběhu petrifikace - detail

Stav v průběhu petrifikace - detail

Stav po petrifikaci v průběhu sesazování - detail

Stav po petrifikaci v průběhu sesazování - detail

Stav po petrifikaci v průběhu sesazování - detail

Nové díly pro doplnění

Doplnění chybějících částí

Doplnění chybějících částí

Doplnění chybějících částí

Doplnění chybějících částí